

Puttense canon: Wegen en toerisme

Marleen Veldhuijzen

N.a.v. periode: 1800 - 1900 (Wegen en spoorweg) en na 1863 (Toerisme)

Om te laten zien langs welke weg ons land zich heeft ontwikkeld tot wat het nu is, werd er in 2006 de historische canon gepresenteerd. Hierin komen onder andere personen, voorwerpen, gebeurtenissen voor die deze ontwikkeling kenmerken. Ook Putten heeft zo'n canon, een overzicht met 36 verhalen die de loop van de Puttense geschiedenis laat zien. In deze serie artikelen halen we een aantal van deze verhalen voor het voetlicht. Voor de volledige canon verwijzen we u naar de website: www.phg-putten.nl.

Het venster in de canon dat handelt over 'wegen en spoorweg in Putten' beschrijft het ontstaan, gebruik en onderhoud van het Puttense wegennet. Lange tijd bleven wegen onverhard, in het begin van de 19^e eeuw wordt er verhard met grind, leem of keien. De Zuiderzeestraatweg (1831) en de Voorthuizerstraat (1858) zijn de eerste klinkerwegen in ons dorp.

Vanaf 1863 kent Putten ook een spoorlijn en station. Dit is een belangrijke gebeurtenis voor het ontstaan van toerisme, een ander venster van de canon. Daar lezen we ook een andere belangrijke factor: de industrialisatie (na 1870). Veel mensen trekken in die tijd vanwege een langdurige agrarische crisis van het platteland naar de steden om daar werk te vinden. Kunstenaars daarentegen, trekken naar de dorpen, onder andere naar Putten, om daar de ongerepte natuur en het eenvoudige boerenleven vast te leggen voor het verdwijnt. Toeristen volgen hun voorbeeld. Putten wordt ook veel bezocht door mensen met longziektes (TBC), de zuivere boslucht is voor hen een weldaad. Naast de rust en de bossen heeft Putten niet veel te bieden, al is er wel een 'Vereniging voor Plaatselijk Belang' (later VVV).

Interessante informatie over deze Puttense canonvensters vinden we in het tijdschrift van de ANWB, de Kampioen. Ons dorp komt al in de oudste jaargangen voor. In dit artikel kijken we naar wat er in de loop der jaren in de Kampioen is geschreven over de fietspaden en het toerisme in Putten. In de 19^e eeuw zijn het vooral terloopse vermeldingen van ons dorp, aan het begin van de 20^e eeuw en net na de tweede wereldoorlog wordt het nieuws spannender.

In juni 1887 maakt het tijdschrift melding van een recordsnelheid door ruiter Luit. Metelerkamp (66 km in 3 uur 9 min). Wielrijders worden uitgenodigd om dezelfde route ook te rijden en 'een kansje te wagen'. Deze route voert onder andere langs Putten.

In oktober van datzelfde jaar staat er onder 'Opgaven van verordening, op het wielrijden betrekking hebben' de "VERORDENING op het rijden met vélocipèdes, in de gemeente Putten."

Art. 1

Het is aan berijders van vélocipèdes verboden des avonds na zonsondergang in de kom der gemeente te rijden.

Art. 2.

Indien zij buiten de kom der gemeente na zonsondergang rijden, zijn zij verplicht eene helderschijnende lantaarn vóór zich te hebben.

Art. 3

De berijders moeten, wanneer een rij- of voertuig hen achterop- of tegenkomt, hunne vélocipède stilhouden. Zij moeten zoo lang stilhouden, tot het rij- of voertuig behoorlijk voorbij is. Evenmin mogen de berijders, bij het inhalen van een rij- of voertuig, dat voorbij rijden, dan met toestemming van hem, die het rij- of voertuig bestuurt.

Art. 4

Elke overtreding van eene der bepalingen dezer verordening wordt gestraft met eene geldboete van drie tot zes gulden of gevangenisstraf van één tot drie dagen, te zamen of afzonderlijk.

In hetzelfde nummer een ingezonden brief door iemand die zich ergert aan de baldadigheid van jonge jongens tijdens fietstochten. Doordat zij zich zo onbehoorlijk gedragen en ongelukken maken, komt de wielrijderssport in een kwaad daglicht te staan. In november haakt een andere briefschrijver hierop in door te stellen dat ouderen ook wel eens baldadig zullen zijn, maar wielrijders niet "daar deze zich te veel met het rijwiel zelf amuseren, om in een dergelijke bezigheid vermaak te vinden." Volgens hem heeft een wielrijder grotere problemen. En hier lezen we indirect kritiek op de verordeningen die in Putten gelden:

Ik begin met de vraag te stellen: Wie is afhankelijker dan een wielrijder? Niet alleen heeft hij rekening, te honden met weer en wind, met de wegen, met tal van lastige bepalingen, in gemeenten als Oldebroek en Putten tegen hem gemaakt, doch hij heeft ook nog te kampen met de luimen en aardigheden der plattelands-bevolking, die op vele plaatsen eene sterke tegenkanting tegen hem aan den dag legt.

Overigens komen de verordeningen voor in een schrijven van de ANWB uit 1903 aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal. Putten is dan één van de plaatsen die wordt aangehaald om de grote verschillen tussen gemeentelijke regels te illustreren.

Op 3 juni 1898 reageert de redactie op een vraag van mejuffrouw Moleenaar uit Putten. "Wij raden u een dames-model Chaix-zadel (touriste) aan. Mogelijk zult u er niet dadelijk gemakkelijk op rijden, maar gij moet dan niet te spoedig ontmoedigd zijn, en het verstellen tot gij gemakkelijk zit en er aan gewend zijt geraakt." Hoe een 'chaix-zadel' er uit ziet heb ik niet kunnen achterhalen, alleen dat het een zadel is met 'veeren'.

In de 20^e eeuw, april 1912, publiceert de ANWB in de Kampioen een brief die is verstuurd aan de koningin. Wie deze brief leest kan constateren dat er niets nieuws onder de zon is. Ook toen was er in Putten al veel te doen over de fietspaden.

Een strijd over rijwielpaden.

Door het D.B. is het volgende rekest verzonden:

Aan Hare Majesteit de Koningin der Nederlanden, geeft met den meesten eerbied te kennen het Dagelijksch Bestuur van den Algemeenen Nederlandschen Wielrijders-Bond, Toeristenbond voor Nederland, van welke vereeniging de Grondregelen oorspronkelijk zijn goedgekeurd bij Koninklijk Besluit van 26 Mei 1885, No. 42, en de laatste wijziging dier Grondregelen bij Koninklijk Besluit van 23 Augustus 1900, No. 39;

dat volgens het verslag, van de Raadsvergadering der gemeente Putten van 20 April 1912, zooals dit is opgenomen in de "Veluwsche Bladen" van dienzelfden datum, een gewijzigd en aangevuld voorstel van de Raadscommissie voor de rijwielpaden met algemeene stemmen is aangenomen;

dat dit voorstel betref het aanleggen van rijwielpaden langs verschillende wegen in die gemeente terwijl in verband met den wensch van den Raad deze aan te leggen rijwielpaden, ter voorkoming van het daarover rijden met andere vervoermiddelen dan rijwielen, door middel van plaggen van den weg zouden worden gescheiden;

dat de Burgemeester, Voorzitter van den Raad, na de besprekingen de aandacht vestigde op een wetsartikel, waarbij het verboden is, voorwerpen op den publieken weg te plaatsen, zonder dat deze des avonds behoorlijk verlicht en

overdag aangeduid zijn, waaronder ook z.i. de aan te brengen afschuttingen behooren, en verklaarde dit raadsbesluit niet te zullen uitvoeren en het ter vernietiging aan Uwe Majesteit te zullen voordragen;

dat het niet bij avond verlicht en overdag aangeduid zijn van plaghopen langs een rijwielpad de veiligheid van het verkeer langs en op de wegen niet in gevaar brengt, hetgeen afdoende blijkt uit het feit, dat de Rijkswaterstaat de door haar aangelegde rijwielpaden langs de Rijkswegen in Noord-Brabant eveneens zonder enig bezwaar voor het verkeer door middel van plaggen tegen vernieling door ander gerij beschermt;

dat adressant het ten zeerste toejuicht, dat rijwielpaden langs de wegen worden aangelegd en eveneens dat deze rijwielpaden op eenvoudige en doelmatige wijze worden beschermd, zowel door het daarop plaatsen van de kentekenen bedoeld bij het Motor- en Rijwielreglement, als door andere middelen als plaggen, paaltjes enz., en dus met leedwezen vernam, dat de Voorzitter van den Raad der gemeente Putten op een dergelijke, o.i. niet-gemotiveerde wijze, het totstandkomen van rijwielpaden tracht tegen te houden;

dat het besluit tot aanleg van rijwielpaden en het nemen van maatregelen, om die rijwielpaden in goed bruikbaren staat te houden, naar adressants bescheiden meening niet gerekend kan worden, te zijn in strijd met het algemeen belang of met de Wet, en dus de eenige gronden, waarop ingevolge art. 70 der Gemeentewet de Voorzitter van den Raad gerechtigd is tot niet-uitvoering van dat besluit, hier niet aanwezig zijn.

Redenen, waarom adressant zich tot Uwe Majesteit wendt met het eerbiedige verzoek, het door den Raad der gemeente Putten genomen besluit tot aanleg en bescherming van rijwielpaden langs de wegen niet te willen vernietigen.

't Welk doende. enz. Van Uwe Majesteit de gehoorzame en getrouwe onderdaan, het Dagelijksch Bestuur van den A. N. W. B., Toeristenbond voor Nederland,

De 1ste Voorzitter, EDO BERGSMA.

De Secretaris-Penningmeester, L. C. STEFFELAAR

's-Gravenhage 29 April 1912

De Wielrijdersbond beschouwt dit niet als reden om Putten te mijden. In juli 1914 lezen we een kleurrijke beschrijving van een tocht over de Veluwe, die ook langs enkele Puttense locaties voert:

Van Ermelo, 10 uur, den weg op naar Putten, tot even vóór K.M.-paal 19; daar sloegen wij rechts af en reden langs het buiten "Oud-Groevenbeek", waar de eigen watertoren, schilderachtig op een hoogte, met een anker van bloemen en bloemgroepen tegen de grasglooiing, typisch aandeed. Wij doorkruisten de-

ze bosschen, lieten ons door "verboden terrein" niet afschrikken, gingen door "Klein-Zwitserland", dat vriendelijk is door zijn hoog en laag, langs "Schoonderbeek" naar Putten. 11 1/4 u. in Putten, 11 1/2 u. uit Putten, den weg op naar Garderen, tot voorbij de „Schovenhout", waar een bordje aan een boom links den "Nieuwe Prinsenweg" aangeeft; dezen volgden wij en kwamen door bordjes gemakkelijk aan het "Solsche Gat". Wij vlijden ons neer op de plaats, waar de vroegere Germanen hun volksvergaderingen hielden en in de schemering van het maanlicht hun priestergoden raadpleegden. Volgens de overlevering verdween bij het ontstaan van het Christendom het ruwe outer, aan den Zonnedienst gewijd, en verrees er een kapel. Na verloop van tijden leidden de broeders van het convent een zeer goddeloos leven, dat in een stormachtigen nacht huis en kluis in de aarde verzonken, en – uit de diepte borrelde op de bron aan uw voet!

In februari 1915 schrijft de ANWB over aan te leggen fietspaden op de Veluwe. Het gaat heel goed met dit project, maar wat "jammer, dat het gedeelte in de gemeente Putten nog steeds door tegenwerking, niet aan de eischen van een goed en veilig en ten allen tijde goed berijdbaar verkeerspad voldoet".

Ook lezers blijven schrijven. Niet alleen over toeristische maar ook over historische en taalkundige kwesties. In juni 1915 lezen we onder 'gemengd nieuws' het volgende:

"Een onzer lezers, die, „aangespoord" daartoe door „de Kampioen" – naar hij meldt – zich weer eens verdiept heeft in Oltman's „Schaapherder", om in de „goede stemming te zijn op den Veluwetocht", schrijft ons het volgende: Met veel genoegen volg ik uw streven om bij de toeristen onze taal te zuiveren van nieuwe innengsels. Zoo heeft u 't eens gehad over kellner, waarvoor u aangeeft bediende en oberkellner = hoofdbediende. Nu lees ik bij Oltmans: Een klein eind weegs buiten Putten, aan den ingang van het bosch: (Postweg), (zie de laatste Bondsuitgaaf: Een Veluwetocht, 22 kiekjes van de mooiste punten der Midden-Veluwe), stond de Celle of Uithof, gewoonlijk de Kellenarij genoemd, waar de kellenaar en onderkellenaar woonden, twee geestelijken uit de abdij Abdinckhof te Paderborn, die de inkomsten der abdij, uit welke veel land op de Veluwe toebehoorde, moest inzamelen. Is het woord kellner ook afgeleid van dit kellenaar? En zouden wij dan ook naast bediende, dat er toch niet goed schijnt in te gaan, dat kellenaar kunnen gebruiken, al is de beteekenis wat gewijzigd?"

De vraag blijft in de Kampioen onbeantwoord.

In de jaren tot aan de Tweede Wereldoorlog komt Putten vooral voor in Bondswandelingen en -fietstochten. In de oorlog blijft de Kampioen verschijnen, maar in artikelen en advertenties is de oorlog niet altijd ver weg. Soms is er ook nog veel gewoon, mensen gaan op reis, in 1944 naar Putten bijvoorbeeld: "Twee dames die voor de eerste week Augustus zomerhuisje kunnen huren op de Veluwe (Putten), zoeken sportief gezelschap; nog ruimte voor 6 personen. Br. No. 130249-2. A.N.W.B. Den Haag."

(wordt vervolgd)

Als de oorlog nog niet lang voorbij is, in mei 1946, staat dit bericht in de Kampioen:

Het bestuur van de Vereeniging voor Vreemdelingenverkeer „Plaatselijk Belang" te Putten verzoekt ons de geruchten tegen te spreken alsof het dorp Putten bij de gebeurtenissen in October 1944 geheel zou zijn verwoest. Wel zijn in het dorp en zijn naaste omgeving vele huizen verloren gegaan en veel plaats voor pensiongasten heeft Putten dus momenteel niet. Alle krachten worden echter ingezet om hierin te voorzien en men hoopt in het volgende jaar zoover te zijn, dat men de stedelingen weer kan uitnodigen, hun vakantie in het mooie Putten te komen doorbrengen.

In september 1951 lezen we over een verbetering op het rijwielpad langs de weg Voorthuizen - Putten. Er was daar een gevaarlijke situatie vanwege het verspringen van het pad van vóór naar achter de bermsloot. "Menige ter plaatse onbekende heeft hier reeds een gevaarlijke buiteling gemaakt, verblind door tegemoetkomende auto's." De gemeente heeft de raad van de ANWB opgevolgd en de aanwezige waarschuwingsplanken beter aangebracht en voorzien van rood-witte pijlen, schrijft het blad.

In januari 1952 gaat het erom spannen. De Kampioen schrijft over het voornemen van de Puttense gemeenteraad om kampeerleges te gaan heffen: per dag(deel) 25 cent, twee tot zeven dagen één gulden per dag, meer dan een week 75 cent per dag. De ANWB probeert deze nieuwe regeling te voorkomen en heeft een brief aan koningin Juliana geschreven. De reden voor de belasting is dat de gemeente geld nodig heeft, de Kampioen citeert de burgemeester, *voor het onderhoud van de gemeente plantsoenen, het onderhoud der rijwielpaden en subsidies aan V.V.V. en de plaatselijke muziekvereniging 'Excelsior'.* Waar de schrijver aan toevoegt: *Waarom nu juist de kampeerders deze dingen moeten betalen, is ons een raadsel.* Ondanks veel berichtgeving in allerlei bladen over deze *wanttoestanden* en de tegenstand van diverse organisaties die met vrijetijdsbesteding te maken hebben, *is de gemeenteraad van Putten ongegeneerd verder gegaan op de dwalingen zijns weegs.* In een raadsvergadering waar de oppositie geen gelegenheid krijgt om het woord te doen, wordt het nieuwe besluit een feit. Onder de diverse tegenstanders bevindt zich ook de Christelijke Middenstands Vereniging Putten. Logisch, vindt de ANWB, *want een natuurlijk gevolg van deze raadsbesluiten zal zijn, dat, wanneer ze van kracht worden, duizenden kampeerders de gemeente Putten zullen gaan mijden.* De ANWB schrijft de brief aan de koningin omdat hij van mening is dat kampeerverordeningen het algemeen belang betreffen en hoopt *dat het eerlang uit zal zijn met de grenze-loze willekeur, waarmede sommige gemeentebesturen beschikken over de recreatiemogelijkheden van hun landgenoten.*

Het is duidelijk, de ANWB roert zich stevig in dit debat. In een artikel in mei 1952 lezen we hoe Putten weer terug is op het goede pad. Dankzij de *Mijdt Putten Actie*. Wat men precies van plan was, heb ik niet kunnen achterhalen. De naam van de actie laat echter weinig te raden over. In dit smeüig geschreven artikel verhaalt de ANWB van de belevenissen in Putten en zijn eigen rol in de kwestie.

Helemaal zonder pijn is dat (het terugkeren op het goede pad, MEV) niet gegaan: dat brachten de vaak felle discussies in het landelijke raadszaaltje duidelijk aan het licht. Zij die destijds voor de legesverordeningen hadden gestemd, verweten nu de oppositie, dat deze door de hardnekkige tegenstand de goede naam van het Veluwedorp in opspraak had gebracht, de plaatselijke V.V.V. werd een valse voorstelling van zaken verweten en ook de A.N.W.B. kreeg nu en dan een veeg uit de pan. "De wijze, waarop de pers deze zaak had voorgesteld, had gemakkelijk tot gevolg kunnen hebben, dat Putten in het geheel geen kampeerders meer zou hebben gekregen," zo werd gezegd, en dat zou dan –

althans volgens deze merkwaardige redenering - de schuld geweest zijn van degenen, die hun stem hadden doen horen tegen de voorgenomen 'kampeerbelasting'.

In dit artikel lezen we over een raadslid dat vond *dat men niet op een eens genomen besluit moest terugkomen. Niettemin zou hij toch vóór de herziening stemmen, zo voegde hij eraan toe. Met de hamerslag van burgemeester Quarles van Ufford is alles weer bij het oude: Kampeeders met een kampkaart zullen in Putten weer vrij kunnen kamperen op de erkende terreinen, terwijl de kampeerpaspoorthouders weer vrij gedurende 48 uur hun tentje daar zullen kunnen neerzetten, waar de grondeigenaar dit goedkeurt. Daarmede dus is aan alle bezwaren een einde gekomen en heeft Putten zich weer geschaard in de rij van de ruim 250 kampeergemeenten in ons land die de uniforme kampeerregeling hebben aanvaard.*

Onder het kopje 'persinvasie' gaat het artikel nog even verder:

Wederom (voor de tweede maal in het voorjaar van 1952, MEV) hadden vele grote bladen redacteuren of verslaggevers naar Putten gedirigeerd. Tafels en stoelen waren aangesleept en het was met wantrouwige blikken, dat vele Puttense raadsleden het bedrijvige gedoe op de geïmproviseerde perstribune gadesloegen.

Doelend op de actie van de ANWB, met als gevolg de media-aandacht, zegt raadslid Van Aalten: *Een groot lichaam heeft ons overrompeld. Volgens de schrijver van het artikel wordt na de hamerslag nog olie op de golven gegooid door de burgemeester. Hij heet de kampeeders welkom: "Gij zijt in Putten welkom," zo zei hij, "doch bedenk, dat wij hier voor 90% de positief Christelijke beginselen zijn toegedaan; houdt daarmede rekening."* Bij de ANWB valt dat niet helemaal in goede aarde, want de Bond heeft immers altijd aangedrongen op *eerbiediging van de gevoelens van de bevolking. Zij vragen zich dan ook peinzend af, of hier nu uiteindelijk toch niet het aapje uit de gemeentelijke mouw kwam? Of in feite niet juist een zekere weerzin tegen de kampeer-toeristen de grondslag heeft gevormd voor het incident, dat thans gelukkig weer tot het verleden behoort?*

In de Kampioens van na deze episode vinden we vooral veel advertenties voor pensions, vakantiehuisjes en campings. Ook worden er nog regelmatig fiets- en wandelroutes in en rond Putten georganiseerd. Wie op een

willekeurige zomerdag in het centrum van ons dorp is, ziet in een oogopslag dat de 21e eeuwse toerist Putten niet mijdt.

Misschien wel omdat er in Putten niet veel verandert. We hebben nog steeds bossen, VVV en WCP én geheibel over wegen en fietspaden.

Bron: Digitaal Archief van de Kampioen, geraadpleegd via Google Books (<http://books.google.nl/>).

+++